

HZ. PEYGAMBER'İN ZEYNEB BİNT CAHŞ İLE EVLİLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ AN ANALYSIS ON THE MARRIAGE PROPHET MUHAMMAD WITH ZAYNAB BINT JAHSH

İhsan ARSLAN*

Öz

Bu araştırmada Hz. Peygamber'in, evlatlığı olan Zeyd b. Hârîse'nin eşi Zeyneb bint Cahş ile evliliği temel kaynaklar dikkate alınarak incelenmiştir. Yapılan çalışmada, evlatlık edinilen kişinin "öz oğul" gibi algılandığı ve onun eşiyle evlenmenin örf/geleneğe uygun olmadığı vurgulanmıştır. Böyle bir algının hâkim olduğu toplumda geleneğin dışına çıkarak evlilik yapmak oldukça zordur. Rasûlullah kendisine karşı yapılacak tepkilere rağmen cahiliyye âdeti olan bu evlilik türünün İslâmî olmadığını göstermek amacıyla evlatlığı Zeyd b. Hârîse'nin eşi Zeyneb bint Cahş evlenmiştir. Bu sebeple Allah Rasûlünün bu evliliği, toplumdaki evliliğe bakışı değiştirmek için yaptığı sonucuna ulaşmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hz. Peygamber, Zeyd b. Hârîse, Zeyneb bint Cahş, Evlilik, Algı.

Abstract

In this research the marriage of Prophet Muhammad (pbuh) with Zaynab bint Jahsh who was wife of his adopted child Zayd ibn Harithah were examined by taking the main sources into consideration. In the study, it was emphasized that adopted child was perceived as 'biological one' and that marrying his wife was not appropriate to tradition at that time. It is very difficult to break with tradition in a society where such a perception is dominant. In spite of being aware of the ensuing reactions against himself, the Prophet got married Zaynab bint Jahsh who was his adopted child Zayd ibn Harithah's wife in order to show that this Jahiliyya tradition was not Islamic. For this reason, it was concluded that The Messenger of Allah (pbuh) made this marriage to change this view of marriage in society.

Keywords: Prophet Muhammad (pbuh), Zayd ibn Harithah, Zaynab bint Jahsh, Marriage, Perception.

Giriş

İnsanın yeryüzünde yaşamaya başlamasıyla birlikte evlilik kurumu da gelişme göstermiştir. Bu gelişme, toplumdaki topluma değişiklik arz etmektedir. Yani kültürlerin değişmesiyle insanların da evliliğe ve evlilik türlerine bakışı farklılaşmaktadır. İslâmiyetten önce cahiliyye Arap toplumunda çok çeşitli evlenme türleri bulunmaktaydı. Yeni dinin gelmesiyle birlikte insanların onur ve haysiyetine uygun olmayan evlenme türleri yasaklanarak akıl ve mantık kurallarına uygun ve sağlıklı nesillerin meydana gelmesine yardımcı olan evlilik türü benimsenmiştir. Sosyal kurum olarak toplumun en küçük parçası olan ve onun çekirdeğini oluşturan aile, evlenme yoluyla sağlam temeller üzerine oturmaktadır.

İslâmiyetten önceki dönemde toplumu oluşturan katmanlar arasında belirgin bir şekilde sınıfsal bir ayrılık bulunmaktaydı. Efendi-köle, zengin-fakir, güçlü-zayıf, havas-avam arasındaki iletişim kesin kurullarla sağlanabiliyordu. Bu ilişki dikey ve yatay şeklinde gerçekleşmekteydi. Örneğin, soylu birisinin kendisinden daha aşağıda bulunan birisiyle evlenmesi toplumda büyük bir yankı uyandırmıyordu. Bu sebeple sosyal baskı bu tür ilişkilere engel teşkil etmekteydi. Hz. Peygamber'in doğup büyüdüğü toplum böyle bir algı içerisindeyken, bu algıyı altüst eden bir sistemin gelmesi büyük bir tepkiyle karşılanacaktır. Çünkü yeni gelen sistemde efendi-köle, zengin-fakir, güçlü-zayıf ve havas-avam arasında hiçbir ayırım yapılmamaktaydı. İşte Hz. Peygamber'in İslâm'ı tebliğ etmeye başladığı zaman belki de en çok karşılaştığı sorunlardan biri de, buydu. İslâm'a ilk girenlerin genelinin alt tabakadan olması ve İslâm'a şiddetle karşı çıkanların ise üst tabakadan olması, bu durumu en iyi şekilde açıklamaktadır. Hz. Muhammed peygamberliği süresince bu yapının yok olması için kalktığı mücadelede zaman zaman çeşitli engellerle karşılaşmış, ama asla taviz vermemiştir. Bu sebeple Allah Rasûlü toplumda yanlış algılanan bir icraatı bazen kendisi üzerinden, bazen de en yakını üzerinden gidermeye çalışmıştır. Zeyd b. Hârîse'yi Zeyneb bint Cahş ile evlendirmesi ve daha sonra da Zeyneb ile kendisinin evlenmesi buna en iyi örnektir. Allah Rasûlünün diğer evlilikleri karşısında sessiz kalan geleneksel örf, onun Zeyneb bint Cahş ile evlenmesine tepki göstermiştir.

* Doç. Dr. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâm Tarihi Öğretim Üyesi.
e-posta: ihsanarслан7@hotmail.com

Hız. Peygamber'in çok eşle evliliği daima polemik konusu olmuştur. Ancak bunu diline dolayanların iskaladığı bir nokta var ki, o da , Allah Rasûlü'nün bu evliliklerini elli yaşından sonra yapmasıdır. Böyle bir yaşta evlilik yapan kişinin süflî ve şehevî duygularla bunu yaptığını söylemek, gerçekten insafsızlıktır, vicdansızlıktır. Çünkü Hız. Peygamber'e davetinin ilk yıllarında böyle tekliflerde bulunulmuş, o ise bunları elinin tersiyle itmiştir. Gençliğinde bunlara rağbet göstermeyen birinin ilerleyen yaşlarda ilgi duyması realiteyle örtüşmez. O halde Hız. Peygamber'in çok eşle evliliği nefsanî değil, yüce amaçları ve hedefleri gerçekleştirmeye matuftur. Bu çalışmada Hız. Peygamber'in, cahiliyye toplumunda evlatlığın eşiyle evlenmemesi şeklinde yanlış algıyı değiştirmek için Zeyd b. Hârise'nin eşi Zeyneb bint Cahş ile evliliği üzerinde durulacaktır.

a. Zeyd b. Hârise'nin Zeyneb bint Cahş ile Evlenmesi

Zeyd, Kilaboğullarından Hâris b. Şurâhîl'in oğludur. Annesi Su'da bint Sa'lebe'dir. Annesi, henüz sekiz yaşında olan oğlu Zeyd'i de yanına alıp ailesinin ziyaretine giderken yolda eşkiyaların saldırısına uğradı. İslâm'dan önce Arap Yarımadası'nda sık sık rastlanan bu saldırıda eşkiyalar Zeyd'i annesinin elinden alıp kaçırdılar. Böylece Zeyd, hür biriyken köle durumuna düşmüş oldu. Köle tüccarlarının elinde bir mal haline gelen Zeyd, köle pazarında satışa sunulunca onu Hâkim b. Hizâm satın alarak henüz Hız. Peygamber ile evlenmemiş olan halası Hatice'ye verdi. Kısa süre içerisinde Zeyd gerek zekası, gerek eminliği ve gerekse de uyumluluğuyla sevilen biri oldu. Hatice, Hız. Peygamber ile evlendikten sonra onu Rasûlüllah'a yardımcı olması için hediye etti (İbn Sa'd, 1990, III, 29-30; Kazıcı, 1991, 233-234; Şelubi, 1995, 47-48). Başka bir rivayette ise, Zeyd'i kaçıranlar Mekke'nin Bathâ semtinde onu satmak istediklerinde Hız. Peygamber kendisini görmüş ve Hatice'ye onu satın almasını tavsiye etmiş, o da onu satın alıp Resûl-i Ekrem'e hediye etmiştir (Erul, 2013, 319).

Kabe'yi hac etmek için gelen Kelbîler, Zeyd'i görünce tanıdılar ve memleketlerine döndüklerinde durumu Zeyd'in ailesine haber verdiler. Bunun üzerine oğlunun Mekke'de olduğunu öğrenen baba, kardeşi Ka'b'ı da yanına alarak Mekke'ye geldi ve Hız. Peygamber'i bularak alçak sesle: *"Ey Abdülmüttalib'in oğlu! Ey Kavminin efendisi! Siz Allah'ın komşularısınız, köleleri azad eder, esirleri serbest bırakırsınız. Çocuğumuz için sana geldik. Onu bize başla. Vereceğimiz fidyeyi lütfen kabul et"* diye ricada bulunması üzerine Allah Rasûlü: *"Bu husustaki kararı Zeyd'e bırakıyorum. Onun sözü benim kabülümüdür"* dedi. Bunun üzerine Zeyd'i çağırdılar. Hız. Peygamber, Zeyd'e: *"Onları tanıyor musun?"* Zeyd: *"Evet"* Rasûlüllah: *"Onlar kim?"* Zeyd: *"Biri babam, diğeri amcam"* karşılığını verince Hız. Peygamber, Zeyd'e: *"İsterse yanında kalabileceğini, isterse de onlarla birlikte gidebileceğini"* söyleyerek kendisini muhayyer/serbest bıraktı. Bunun üzerine Zeyd: *"Seni hiç kimseye tercih etmem. Sen, benim için babam ve annem gibisin"* diyerek Hız. Peygamber'in yanında kalmayı tercih ettiğini söyledi. Zeyd'in bu kararını duyan babası: *"Ey Zeyd, sana yazıklar olsun! Sen köleliği hürriyete, babana, amcana ve ailene tercih mi ediyorsun?"* diyerek bağırması üzerine Zeyd: *"Ben, Muhammed'in yanında hiçbir kötülük görmedim. Ona karşı hiç kimseyi tercih edemem"* şeklinde cevap vermesinden çok memnun olan Hız. Peygamber, Zeyd'i elinden tutarak Kabe'ye (hicr) götürdü ve: *"Şahit olun, Zeyd benim oğlumdur, o, benim mirasçım, ben de onun mirasçısıyım!"* dedi ve ardından onu azat etti. Bu durumu gören Zeyd'in babası ve amcası oradan mutlu olarak ayrıldılar. Bu olaydan sonra Zeyd, *"Zeyd b. Muhammed"* şeklinde çağırılmaya başlandı (İbn Sa'd, 1990, III, 30-31; Kazıcı, 1991, 234; Şelubi, 1995, 47-48; Erul, 2013, 319). Yukarıda anlatılanlardan Zeyd b. Hârise'nin hür biri olduğunu ve daha sonra kaçırılarak köleleştirildiğini anlamaktayız. Her ne kadar Zeyd azatlı köle olarak bilirse de aslında o, özgür biridir. Hız. Peygamber'in kendisine iyi davranmasından dolayı da ailesini değil, Rasûlüllah'ın yanında kalmayı tercih etmiştir. İlk Müslümanlardan olan Zeyd, Allah Rasûlü'nün yanında yer alarak onunla birlikte her türlü sıkıntıya göğüs germiş, İslâm'ın yayılması için canla başla mücadele etmiş ve sonunda da bu uğurda Mûte'de şehit düşmüştür.

Zeyneb bint Cahş, Hız. Peygamber'in halası Ümeyme bint Abdülmüttalib'in kızıdır. 588 yılında Mekke'de doğan ve ilk Müslümanlar arasında yer alan Zeyneb, Medine'ye hicret edenlerden biridir (İbn İshâk, 1981, 244; İbn Sa'd, 1990, VIII, 80; Belâzürî, 2011, I, 367; İbn Abdilber, 1992, IV, 306; Hamidullah, 1993, II, 681). Zeyneb bint Cahş'ın soyuna bakarak onun Mekke'nin elit tabakasından ve Rasûlüllah'ın en yakınlarından biri olduğu anlaşılmaktadır. İşte bu evliliğin önündeki en büyük engel, nesep olarak Zeyneb'in asil bir soydan gelmesi ve Mekke'de hâkim olan asabiyetin belirleyici olmasıdır.

Hız. Peygamber, uzun zamandan beri devam ettiğinden dolayı din haline gelmiş olan uygulamayı kaldırmak için harekete geçtiğinde toplumun reaksiyonuyla karşılaşmıştır. Çünkü toplumda Zeyd, Hız. Peygamber'in oğlu olarak bilinmekteydi. Öz oğlun babası yanındaki konumu neyse, Zeyd'in de konumu oydu. Yani oğlun boşamış olduğu hanımıyla kayınpederin evlenmesi yasak olduğundan Zeyd'in boşamış olduğu Zeyneb ile de Hız. Peygamber'in evlenmesi yasaktı. Hız. Peygamber bu evlilikle cahiliyye dönemindeki iki yanlış düzeltmeyi amaçlamıştır. Bunlar: 1- Havas ve avam arasındaki farkı kaldırmak. 2-

Evlat edinilen kişinin öz oğul gibi sonuçlar doğurmadığını ortaya koymak (Yılmaz, 2013, 337). Hz. Peygamber birinci durumu ortadan kaldırmak için harekete geçti ve halasının kızı olan Zeyneb'i Zeyd'e istedi. Burada önemli olan Zeyneb bint Cahş'ın ve ailesinin bu teklifi nasıl karşılayacağıydı. Aslında Zeyneb bint Cahş, Hz. Peygamber ile evlenmek arzusundaydı. O, Rasûlüllah'a karşı şefkatli bir muhabbet besliyordu ve gizli den gizliye bir nezirde bulunmuş ve Allah'a şükür ve hamd maksadıyla şayet bir gün Rasûlüllah kendisiyle nikahlanacak olursa, iki ay devamlı oruç tutacağına yemin etmişti. Beklediği bu haberi aldığı gün, haberi kendisine ulaştıran kimseye, o sırada üzerinde ne kadar zinet varsa hepsini çıkarıp vermişti (İbn Sa'd, 1990, VIII, 81; Hamidullah, 1993, II, 681). Zeyneb bint Cahş, evlilik teklifi beklemekteydi. İşte böyle bir beklenti içerisindeyken Hz. Peygamber bir gün halasının oğlu Abdullah'a: "Artık Zeyneb'i evlendirelim" dedi. Anne ve oğul: "Ya Rasûlallah, emir ve tensip sizindir" diyerek bu teklifi memnuniyetle kabul ettiler. Aslında aile bu teklife, Hz. Peygamber'in kendisi için olduğunu düşünerek muvafakat gösterdi. Ancak Hz. Peygamber, Zeyneb'i Zeyd'e istediğini bildirince az önceki mutluluk yerini üzüntüye bıraktı. Hala, Abdullah ve Zeyneb bunun olamayacağını belirttiler. Çünkü onlar bir cihetle Hâşimî, bir cihetle de Esedî olmaları itibarıyla Mekke eşrafındandı. Zeyd ise mevâliden, yani azadlı köle sınıfındandı. Bu bakımdan kendilerine denk (küfüv) değildi. Bu sebeple onunla yapılacak bir evlilik kızlarının ictimaî mevkisini sarsacaktı (Şelubî, 1995, 79-80). Anne Ümeyme ve oğul Abdullah, Hz. Peygamber'e böyle birinin kendilerine uygun olup olmayacağını sordular. Onlara göre eşraftan birinin kızı azad edilmiş bir köle ile evlenemezdi. Zeyneb daha da ileri giderek: "Ya Rasûlallah! Ben, Kureyş'in dulu olduğum halde nefsim için ona razı olamam" (İbn Sa'd, 1990, VIII, 80) diyerek kendisinin böyle birisiyle evlenemeyeceğini söylüyordu. Buna rağmen Allah Rasûlü, Zeyd'in İslâm'daki ve kendi katındaki değerini onlara anlatıp onun ana ve baba tarafından da soylu bir kimse olduğunu söylüyordu. Ancak onlar, Allah elçisine olan derin sevgi ve muhabbetlerine ve ona itaat etme konusunda son derece titiz davranmalarına rağmen bu evliliğin gerçekleşmesini istemiyorlardı (Kazıcı, 1991, 232). Bunun üzerine: "Allah ve Rasûlü bir iş hakkında hüküm verdikleri zaman hiçbir mümin erkek ve hiçbir mümin kadın için kendi işleri konusunda tercih kullanma hakları yoktur. Kim Allah ve Rasûlü'ne karşı gelirse, şüphesiz ki o, apaçık bir şekilde sapmıştır" (Ahzâb: 33/36) âyeti nâzil olunca Zeyneb bint Cahş: "Ben, Allah ve Rasûlü'ne karşı gelemem" diyerek bu evliliği kabul etti (Taberî, 1988, XII, 18; Zemahşerî, 2009, III, 523; Râzî, ts., IX, 169; Kurtubî, 1964, VII, 169; İbn Kesîr, ts., III, 640-641; Suyûtî, 2010, V, 380-381). Hz. Peygamber, Zeyneb bint Cahş ile Zeyd b. Hârîse'yi evlendirmekle şu amaçları gerçekleştirmeye çalışmıştır:

- 1- Zeyd'i, yetmişlik bir zevcenin, Ümmü Eymen'in tatmin edemeyeceği bir beşeri hacetin tazyikinden kurtarmak.
- 2- Halk arasında övünme vesilesi yapılan eşraf, asilzade gibi kendini farklı görme düşüncesine bir darbe indirmek.
- 3- Müminler arasında kardeşlik binasının temelini atmak
- 4- İnsanların hayvanlar gibi alınıp satılan bir meta (mal, eşya) olmak için değil, aksine yüksek bir maksatla yaratıldıklarını, esarete düşerek köle sıfatını bir müddet taşımakla o insanî seviyeyi kaybetmiş sayılmayacaklarını anlatmak.
- 5- Bu anlayışa, Zeyd'in alnındaki kölelik damgasının bıraktığı şaibeyi silerek başlamak
- 6- Soy ve nesebin neden olduğu kibir ve gurur gibi kötü huyların, öğretmekle görevlendirildiği yüce ahlak ile uyuşamayacağını göstermek.
- 7- Faziletin ve şerefinaalet ve nesepte değil, akılda ve edepte bulunabileceğini telkin etmek.
- 8- Zeyneb'deki nefsanî gururuzaale etmek suretiyle ona yüksek bir kadınlık kabiliyeti vermek (Şelubî, 1995, 82-83).

b. Zeyneb bint Cahş'ın Zeyd b. Hârîse'den boşanıp Hz. Peygamber ile Evlenmesi

Zeyneb bint Cahş (Küçükkalay, 1997, 57-72; 85-101), Zeyd b. Hârîse ile evlendikten yaklaşık olarak bir yıl sonra ikisi arasında geçimsizlik başladı (İbn Kesîr, ts., III, 642). Zaten böyle bir evliliğe kendisi ve ailesi teklif geldiği anda karşıydılar. Evliliğin temellerinin sarsılmaya başlamasının temelinde, Zeyneb'in güzel ve soylu bir aileye mensup olması, Zeyd'in ise azatlı bir köle olması yatmaktaydı. Zeyneb bint Cahş bu durumu Zeyd'in yüzüne vurarak kırıcı ve üzüntü verici olmaya başladı. İşte bu geçimsizlik, günden güne ikisi arasındaki sertleşmeleri ve nefret duymaları arttırmaya başladı. Zeyd, eşi Zeyneb ile arasında vuku bulan geçimsizliği Hz. Peygamber'e anlatarak bu evliliğin devam edemeyeceğini uygun bir şekilde anlatmaya çalıştı, ancak Allah Rasûlü her defasında Zeyd'in boşanma düşüncesinden vazgeçmesini ve eşiyle mutlu bir hayat sürmeye çalışmasını öğütüyordu. Bu süreç Kur'ân-ı Kerim'de şöyle anlatılmaktadır: *وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ* "Hani sen Allah'ın kendisine nimet verdiği, senin de (azat etmek suretiyle) iyilikte bulunduğu kimseye, "Eşini nikahında tut (onu boşama) ve Allah'tan sakın" diyordun." (Ahzâb: 33/37). Allah Rasûlü, ikisi arasındaki şiddetli geçimsizlikten dolayı çok üzülüyordu. Çünkü bu evliliğin

gerçekleşmesinde Rasûlullah'ın rolü büyüktü. Hz. Peygamber'in sürekli yaptığı uyarılara rağmen Zeyd, Zeyneb'i boşamak istiyordu. Bu amaçla Allah Rasûlü onun ailesine karşı gösterdiği bu tutumu değiştirmek için Zeyd'in evine ziyarete gitti. Ancak Zeyd evde yoktu. Bundan dolayı otuz altı yaşında olan ve üzerinde safranlı suda yıkanmış elbisesi içinde çok cazibeli duran Zeyneb bint Cahş, Hz. Peygamber'e kapıyı açtı ve Zeyd'in evde olmadığını söyleyerek içeriye girmesini teklif etti, ancak Allah Rasûlü, Zeyd evde olmadığı için içeriye girmeyi uygun bulmadı. Buna rağmen şöyle demekten de kendini alamadı: سبحان الله العظيم *مصرف القلوب* "Kalpleri bir halden diğer bir hale çeviren Allah ne yücedir..." Daha sonra Zeyd eve gelince Zeyneb, Rasûlullah'ın geldiğini haber verince Zeyd: "Rasûlullah'a niçin içeriye girmesini söylemedin?" dedi. Zeyneb: "İçeriye girmesini söyledim, fakat o, bunu kabul etmedi ve ondan bir şeyler duydum" deyince Zeyd: "Onun ne olduğunu sordu?" Zeyneb, söylediği şeyleri anlayamadım, ancak şöyle dediğini işittim: سبحان الله العظيم *مصرف القلوب* "Kalpleri bir halden diğer bir hale çeviren Allah ne yücedir..." Bunun üzerine Zeyd, Hz. Peygamber'e gelerek: "Senin evime geldiğin haberini aldım. Niçin evime girmedin? Annem babam sana feda olsun. Zeyneb hoşuna gittiyse, onu boşayayım." Bunun üzerine Hz. Peygamber, Zeyd'e: "Eşini tut" dedi. Aradan çok geçmeden Zeyd tekrar Allah Rasûlü'ne gelerek aynı şeyleri söyledi, Hz. Peygamber de aynı şekilde: "Eşini tut" diye karşılık verdi. Zeyneb ile arasındaki şiddetli geçimsizliğe daha fazla dayanamayan Zeyd eşini boşadı (İbn Sa'd, 1990, VIII, 80-81; Hamidullah, 1993, II, 682).

Hz. Peygamber'in Zeyd'in evinde söylediği "Kalpleri bir halden diğer bir hale çeviren Allah ne yücedir..." sözünden dolayı boşanmanın meydana geldiğini söylemek doğru değildir. Hamidullah bu sözü şöyle açıklamaktadır: "Daha evvel bir siyahî olan ve kendisinden de yaşlı durumdaki zevcesi Ümmü Eymen ile mesut bir evlilik hayatı sürdüren Zeyd'in böylesine güzel ve böylesine cazibeli, iyi bir aileden gelen ve pek seçkin huy ve şahsiyete sahip bir zevce ile uyuşmamış olmasını hayretle karşılamış ve bu kalp dönüklüğünün Allah'tan gelen bir hal olduğunu kendi kendine itiraf etmiştir." (Hamidullah, 1993, II, 682).

Allah Rasûlü'nün bu sözü, halasının kızı olan Zeyneb hoşuna gittiği ve onunla evlenmek istediği için söyleyenler gerçekleri gözardı etmektedirler. Çünkü Hz. Peygamber, halasının kızı Zeyneb'i ilk defa görmüyor ki, böyle davransın. Mekke ve Medine toplumunda yakın akrabaların birbirlerini görmemeleri mümkün değildir. Zaten Zeyneb'in ailesi kızlarının Allah Rasûlü ile evlenmesini daha önce arzu etmişti. Eğer Hz. Peygamber'in, halasının kızında gönlü olsaydı, evlatlığı olan Zeyd ile evlendirmez, kendisi evlenirdi. Zeyneb ve ailesi de bundan oldukça memnun kalırdı. Kur'ân-ı Kerim'de ahlak: "Sen yüce bir ahlak üzeresin" (Kalem: 68/4) şeklinde övülen Allah Rasûlü'nün öz oğlu gibi sonuçlar doğuran evlatlığının eşine (gelinine) ve halasının kızına- evlilik hayatını yıkma pahasına- göz koymasının izahı mümkün değildir. Böyle bir hareketi ancak ve ancak şahsiyetsiz, karakersiz ve cibilliyetsiz kişiler yaparlar. Bu sıfatları Allah Rasûlü'yle bir araya getirmek, o mükemmel insana büyük bir hakarettir. Bir de Zeyd b. Hârîse'nin Hz. Peygamber'e gelerek: "Ey Allah'ın Rasûlü! Zeyneb hoşuna gittiyse onu boşayayım" sözünü ihtiyatla karşılamak gerekir. Çünkü Zeyd, toplumda "Zeyd b. Muhammed" şeklinde tanınmaktadır. Yani Zeyd, Rasûlullah'ın oğludur. O günkü İslâm toplumunda evlatlık kurumu devam etmektedir. Bir evlatlık olan Zeyd'in bunu herkesten daha iyi bilmesi gerekir. Bu sebeple evlatlığın eşile evlenmenin haram olduğu bir ortamda Zeyd b. Hârîse'nin böyle bir teklifte bulunması, yaşadığı toplumun örf ve âdetlerini bilmemesi mümkün değildir. Ayrıca bir koca da eşini birisine teklif edecek kadar ileriye gidemez. Hiç kimse Hz. Peygamber'in de böyle bir teklifi sevinçle karşılayacağını düşünmesin. Çünkü o, bu evliliğin devam etmesi için bir hayli mücadele etmiştir. Bu evliliğin noktalanmasında etkili olan, o toplumdaki değer yargıları, asabiyet duygusu ve asillik anlayışıdır.

Taberî ve Kurtubî, Hz. Peygamber'in, aile arasında meydana gelen problemleri konuşmak amacıyla Zeyd'in evine geldiğini, Zeyd evde olmayınca kapıda bekleyen Rasûlullah'ın rüzgarın örtüyü kaldırmasıyla Zeyneb bint Cahş'ı çıplak bir halde gördüğünü, Zeyneb'i bu halde gören Allah Rasûlü'nün ondan hoşlandığını, Zeyneb'in de ondan hoşlandığını yani birbirlerinden hoşlandıklarını, Zeyneb'in olan biteni Zeyd'e anlattıktan sonra Zeyd'de eşini boşama düşüncesinin oluştuğunu rivayet etmektedirler (Taberî, 1988, XII, 19; Kurtubî, 1964, VII, 172).

Zeyd'in, Zeyneb'i boşamasını bu olaya bağlayan rivayeti eleştirmek yerinde olacaktır. Öncelikli olarak Taberî ve Kurtubî'nin bu rivayeti düşünmeden ve araştırmadan eserlerine almaları uygun bir metod değildir. Hiçbir şekilde Hz. Peygamber'e yakıştıramayacağımız bu davranışı, bazı müsteşriklerin eserlerine alarak Allah Rasûlü'nde eksiklik bulmaya çalışmaları ve onu her gördüğü güzel ile evlenme istek ve arzusunda olan biri olarak tanıtmaya çalışmaları kabul edilir bir şey değildir. Bu tür önyargılı ve bilimsel nesnellikten uzak müsteşriklere, böyle absürt rivayetleri eserlerine alan kişiler malzeme vermektedir. Bir rivayeti değerlendirirken olabirlik ve gerçekleştirililik özelliğini mutlaka dikkate almak gerekir. Anlatılan rivayeti bağlamından koparmak ve sosyal realiteyle çelişkili olarak sunmak, bereberinde pek çok problemi meydana getirmektedir. Bu açıdan rivayetin kahramanlarına ve olaylarına karşı dürüst olmak ve olanı da

olduğu gibi yani fotoğrafçının nesnelere çektiği gibi objektif bir bilim adamı edasıyla yansıtmak gerekir. O zaman bu rivayetin bir anlamı ve değeri olur. Tekrar rivayete dönersek, Hz. Peygamber evin kapısında beklerken bir peygambere ve bir müslümana yakışır bir şekilde beklediğinden hiç kimsenin şüphesi olmamalıdır. Allah Rasûlü'nü evin içini dikizleyen/ rontgenleyen biri olarak göstremeye çalışmak vicdan, insaf ve izan sınırlarını zorlamaktır. Allah Rasûlü, birisini uygunsuz bir halde görse, Müslümana yakışır bir şekilde davranması gerekir, ama bu rivayette gönlünün kayacağı bir şekilde inceleyerek bakması, izah edilmesi mümkün olmayan bir husustur. Birbirlerinden hoşlanmaları da, evlatlığın öz oğul gibi sonuçlar doğurduğu o günkü örf'e uygun değildir. Günümüzde bir baba, oğlunun eşine/gelinine farklı gözle baksa, iki aile arasında fırtınalar kopar. Toplum, o babayı tecrid eder. Bırakınız böyle bir olayın meydana gelmesini, hissettirilmesi veya hissedilmesi bile büyük olayların meydana gelmesine sebep olur. Hz. Peygamber'in Zeyd'den boşandıktan sonra Zeyneb bint Caş ile evlenmesi durumunda bazılarının bu evlilik hakkında olumsuz şeyler söylemesi, o toplumda böyle bir evliliğin ne kadar zor olduğunu göstermektedir.

Hz. Peygamber ikinci olarak toplumda uzun süredir yürürlükte olan evlatlık kurumuna şekil vermek için harekete geçti. Bunu da toplumun tepkisini çekme pahasına evlatlığı Zeyd'in boşadığı eşi Zeyneb ile evlenerek kendisi üzerinden yıkmaya çalıştı. Hz. Peygamber eşinden boşandıktan sonra Zeyneb'in durumunu ve mevkisini düşünme gereği hissetti. Çünkü boşanma o zamanda kadınların ictimaî mevkilerine büyük darbe vuran bir hareketti. Gerçi Zeyneb, boşanmak için zemini kendisi hazırlamıştı. Ancak "Azadlı bir köleye vardı, geçinemedi; huysuz, kibirli bir kadın" diye ayıplanacağına, bu ayıplamanın da başka birisiyle evlenmesine mani teşkil edeceğine şüphe yoktu. Çünkü mağrur ve hırçın kadınlara rağbet edilmiyordu. Allah Rasûlü üç sebepten dolayı Zeyneb'i düşünmek zorundaydı: 1- Yakınlık. 2- Zeyneb'i Zeyd ile kendisinin evlendirmesi. 3- Ümmetin hepsine şefkat nazarıyla bakan himayekâr bir peygamber oluşu (Şelubî, 1995, 89) Hz. Peygamber'in bu saiklerle hareket etmesi uygundur, ancak Rasûlüllah'ın, bu evliliğini onun Zeyneb'e olan yakınlığına, onu kendisinin evlendirmesine, şefkatine, Zeyneb'in toplumdaki sarsılan konumunu ve itibarını korumaya bağlamak doğru değildir. Bu evlilikteki asıl amacı; yanlış bir uygulamayı temelinden çözmektir.

Hz. Peygamber, Zeyneb bint Caş iddetini doldurduktan sonra Zeyd'e onu kendisine istemesini söyledi. Zeyd, Zeyneb'in yanına gelince: "Ey Zeyneb, müjdeler olsun, Rasûlüllah, seni istemem için beni sana gönderdi." Bunun üzerine Zeyneb: "Rabbime danışana kadar hiçbir şey yapmayacağım" dedi ve namaz kılmak için mescide gitti (İbn Sa'd, 1990, VIII, 82; Zemahşerî, 2009, III, 524; Kurtubî, 1964, VII, 174). İbn Sa'd'ın diğer bir rivayetine göre bu haberi alan Zeyneb bint Caş secdeye kapanarak Allah'a hamdetti ve daha sonra da Allah için iki ay oruç tutmaya söz verdi (İbn Sa'd, 1990, VIII, 81). Hz. Peygamber'in Zeyneb ile evlenme isteğini, eski eşi Zeyd ile Zeyneb'e haber göndermesi ihtiyatla karşılanması gereken bir rivayettir. Çünkü evlatlık hukukunun değişmediği bir toplumda eski eşin böyle bir haberi vermesi hem kendisini hem de yakın çevresini psikolojik ve sosyolojik açıdan yaralar. Allah Rasûlü bu konulara oldukça önem veren biridir ve bunu gözardı etmiş olamaz. Yani Allah Rasûlü böyle bir hareketle Zeyd'i inciterek zor durumda bırakmış olamaz. Kanaatimize göre Hz. Peygamber, bu evlilik haberini mutlaka birisiyle göndermiştir, ama bu kişi Zeyd b. Hârise değildir. İbn Sa'd'ın başka bir rivayetinde ise Allah Rasûlü baygınlık geçirdi, kendisine gelip gülümseyerek şöyle dedi: "Kim Zeyneb'e gidip ona, Allah'ın yedi kat semadan beni onunla evlendirdiği müjdesini verecek?" dedi ve devamla şu âyeti okudu: وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ وَإِن يَرَوْا كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ سَاقِطَةً فَلَتَأْخُذَهَا قَوْمًا قَحْطًا وَمِنهَا وَطَرًا رَّوَّجْنَاكُمَا لَكِنِّي لَا يَكُونُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرْجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا مُّبَدِّيهُ وَتَحْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَحْشَاهُ فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا "Zevcenî (kendine) tut (boşama) ve Allah'a karşı takva sahibi ol." demiştin. Allah'ın açıklayacağı şeyi nefsinde saklıyordun, ve insanlardan korkuyordun (çekiniyordun). Allah, (Kendisinden) korkman (çekinmen) için daha çok hak sahibidir. Sonra Zeyd, ondan alâkasını kesince onu, seninle evlendirdik ki, evlatlıklarının kendileriyle ilişkilerini kestikleri (boşadıkları) kadınların evlenmelerinde, mü'minlerin üzerinde bir zorluk olmasın diye. (Böylece) Allah'ın emri yerine getirilmiş oldu." (Ahzâb: 33/37). Bu âyette Hz. Peygamber'in kınamasına neden olan şey, وَتَحْشَى فِي النَّاسِ نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبَدِّيهُ وَتَحْشَى النَّاسَ نَفْسِكَ مَا اللَّهُ onun, Allah'ın açıklayacağı şeyi, insanlardan çekinerek içinde saklamasıdır. Peki Allah Rasûlü'nün insanlardan çekinerek gizlediği şey nedir? Bu konuda alimlerin görüşlerini belirterek konuyu açıklamaya çalışalım. Taberî, Allah'ın Hz. Peygamber'e Zeyneb bint Caş'ın eşlerinden olacağını bildirmişti. Zeyd, Hz. Peygamber'e Zeyneb ile ilgili şikayete geldiği zaman bu gerçeği bilmesine rağmen: "Allah'tan kork ve eşini tut" diyerek evliliğin devamını istediğini, başka bir rivayetinde ise, Zeyd, Zeyneb'i boşarsa, Hz. Peygamber'in Zeyneb ile evlenmesi için Zeyd'in boşanmasından duyduğu sevgiyi nefsinde gizlediğini belirtmektedir (Taberî, 1988, XII, 19-20). Râzî, Rasûlüllah'ın içinde gizlediği şeyin: "Allah'ın, Hz. Peygamber'in ileride Zeyneb ile evlenmeyi istediğine dair açığa vuracağı niyeti" olduğu şeklinde açıklamaktadır (Râzî, ts., IX, 170). Zemahşerî, Hz. Peygamber'in içinde gizlediği şeyin, 'Zeyneb'e olan aşkı' olduğunu belirttiikten sonra قِيلَ olarak Zeyd'in, Zeyneb'i boşamasından dolayı duyduğu sevgiyi ve Zeyd'in Zeyneb'i boşayıp Rasûlüllah'ın evleneceğini, Allah'ın Hz. Peygamber'e bildirdiğini rivayet etmektedir (Zemahşerî, 2009, III, 524). Tabresî, Rasûlüllah'ın içinde gizlediği şeyi şöyle açıklamaktadır: "Allah, Zeyd'in Zeyneb'i

boşayacağını ve Zeyneb'in Hz. Peygamber'in hanımlarından olacağını bildirdi." Zeyd, Hz. Peygamber'e gelip Zeyneb'i boşayacağını söyleyince Hz. Peygamber ona: "Eşini tut" dedi. Bunun üzerine Allah, Hz. Peygamber'e: "Sana, Zeyneb'in hanımlarından olacağını bildirdiğim halde niçin Zeyd'e "eşini tut" dedin. Ayrıca Tabresî, Ali b. Hüseyin'in de aynı görüşte olduğunu belirtmektedir (Tabresî, ts., V, 145). Kurtubî, قیل olarak: "Hz. Peygamber'in Zeyneb'e aşık olduğunu, Zeyd'in Zeyneb'i boşamasından dolayı duyduğu sevinci ve Zeyd'in Zeyneb'i boşayıp Rasûlüllah'ın onunla evleneceğini, Allah'ın Hz. Peygamber'e bildirdiğini" rivayet etmektedir (Kurtubî, 1964, VII, 174). İbn Kesîr, Hz. Peygamber'in içinde gizlediği şeyin: "Hz. Peygamber'in Zeyneb ile evlenmeden önce Allah'ın kendisine Zeyneb'in onun hanımlarından olacağını bildirmesi" ardından Zeyd'in Zeyneb ile ilgili Hz. Peygamber'e şikayete geldiğinde Allah Rasûlü'nün: "Allah'tan kork ve eşini tut" dedikten sonra şu rivayette bulunmaktadır: "Ben, sana Zeyneb ile evleneceğini haber verdiğim halde Allah'ın açıkladığı şeyi içinde gizliyorsun." (İbn Kesîr, ts., III, 643). Suyûtî gizlenen şeyin: "Hz. Peygamber'in, Zeyd'in Zeyneb'i boşamasını arzu etmesi ve insanların bu konuda insanların konuşmalarından endişe etmesi" şeklinde açıklamaktadır (Suyûtî, 2010, V, 383). Muhammed Hamdi Yazır, Rasûlüllah'ın çinde gizlediği şeyin: "Zeyd'in Zeyneb'i boşamasını uygun görmesi veya Zeyneb ile evlenme düşüncesi" olduğunu belirtmektedir (Yazır, 1979, VI, 3902). Mevdûdî gizlenen şeyin: "Zeyd ile eşi arasındaki anlaşmazlık şiddetlendiğinde Allah, Hz. Peygamber'in kalbine Zeyd, Zeyneb'i boşadığında onunla Rasûlüllah'ın evlenmesi gerektiğini ilham etmişti. Fakat Hz. Peygamber de o günkü Arap toplumunda evlatlığın dul karısıyla evlenmenin hem de bir avuç Müslüman hariç bütün ülkenin kendisine düşmanlık beslediği bir anda ne anlama geleceğini çok iyi biliyordu. Bu nedenle bu konuda adım atmaya çekiniyordu." İşte bu yüzden Zeyd, eşini boşamak istediğinde Hz. Peygamber: "Allah'tan kork, eşini yanında tut" demişti. Yani Rasûlüllah'ın Zeyneb ile evlenme duygusu olduğunu belirtmektedir (Mevdûdî, 1991, IV, 424). Seyyit Kutub bu konuda şunları söylemektedir: "Zeyd zaman zaman Hz. Peygamber'e müracaat edip Zeyneb ile evlilik hayatlarının sarsıldığından yakınıyor ve artık onunla birlikte yaşayamayacak hale geldiğini söylüyordu. Hz. Peygamber kendi kavmi ile akide konularında tereddütsüz ve korkusuzca yüzyüze gelmek cesaretine sahip olmasına rağmen Allah'ın Zeyneb ile evlenmeye dair olan emrini tenfiz etmedeki ağır mesuliyeti hissediyor, fakat o köklü geleneği yıkıp kavmiyle karşı karşıya gelmekte tereddüt ediyordu." Zeyd kendisine eşini boşamak için geldiğinde de ona: "Allah'tan kork ve eşini yanında tut" diyordu (Kutub, ts., XII, 43-44). Kutub da: "Allah'ın, Hz. Peygamber'in Zeyneb ile evlenmesini, Zeyd Zeyneb ile evliyken bildirdiğini ve Rasûlüllah'ın Zeyd yanına geldiğinde bunu bile bile Zeyd'i teselli etmeye çalıştığını" belirtmektedir. Yani Kutub, Rasûlüllah'ın içinde gizlediği şeyin, Zeyneb ile evlenme durumu olduğunu ifade etmektedir. Mâtürîdî, müfessirlerin genelini rivayetini eleştirerek Hz. Peygamber'in gizlediği şeyin, Zeyneb'in boşanmasının Rasûlüllah tarafından mümkün olmadığını, Zeyneb ile evlenmek için onun Zeyd tarafından boşanmasını arzu ettiğini içinde gizlediği halde Zeyd'e: "Eşini yanında tut ve Allah'tan kork" demesinin Hz. Peygamber'e yakışmayacağını belirtmektedir (Mâtürîdî, 2005, IV, 121). Muhammed Ebû Zehre de: "Sen, Allah'ın ortaya çıkaracağı şeyi içinde saklıyordun" ifadesinden ortaya çıkarılacak olan, kesinlikle Hz. Peygamber'in heva ve hevesine uyarak Zeyneb'e aşık olması değildir. Burada açığa çıkarılacak olan, Zeyneb'in eşinden boşanmasından sonra Hz. Peygamber'in onunla evlenecek olması olduğunu" belirtmektedir (Ebû Zehre, 2015, 23). Ebû Zehre'nin yorumundan, Hz. Peygamber'in, Zeyneb ile evlenme bilgisini, Zeyneb, Zeyd ile evliyken aldığı anlaşılmaktadır. O zaman Allah Rasûlü, bu bilgiyi daha önce aldığına göre niçin ikili davranmaktadır? Bu durumu gözden kaçırmamak gerekir.

Mâtürîdî dışındaki müfessirler, Hz. Peygamber'in içinde gizlediği şeyin ne olduğu konusunda farklı görüşlere sahip olmakla birlikte aynı şeyleri söylemektedirler. Onlara göre Rasûlüllah'ın içinde gizlediği şunlardır: 1- Zeyneb'e olan aşkı. 2- Zeyd'in Zeyneb'i boşamasından dolayı duyduğu sevinç. 3- Zeyd ile Zeyneb evliyken Allah'ın, Hz. Peygamber'e Zeyneb'in hanımlarından biri olacağını bildirmesi. Hz. Peygamber'in evlatlığının eşi olan Zeyneb'e aşık olması, peygamber'e yakışır bir hareket değildir. Böyle bir hareket tarzı içerisinde olan bir peygamberin insanlara vereceği bir şeyi olur mu? İnsanlar ona değer verip onu dikkate alırlar mı? Peygamber evli bir hanıma yan gözle bakabilir mi? Onun hakkında şehvî duygular besleyebilir mi? Hayır. Hz. Peygamber duygu yüklü bir insan olmakla birlikte süflî emeller peşinden koşan biri değildir. O, en iyi ahlakla vasıflanmış, en temiz duydularla bezenmiş ve Müslümanlara en iyi örnek olan insan peygamberdir.

Karakterli, şahsiyetli ve onurlu bir müslüman kardeşinin veya yakınının boşanmasını nasıl dört gözle bekleyebilir! Onun aile saadetinin gitmesini nasıl arzu edebilir! Toplumlarda böyle kişilere hiç kimse değer vermez ve daima onu olumsuz yönleriyle hatırlar. Allah Rasûlü'nü böyle göstermeye hiç kimsenin hakkı yoktur, yetkisi de. Rivayetlerde yer alıyor diyerek ona sarılmak, hiçbir bilim adamına yakışmaz. Aynı şeyler bu bilim adamlarının başına gelse, acaba nasıl hareket ederler? Kendilerini toplumun baskısından kurtarabilirler mi?

Zeyd ile Zeyneb evliyken, Allah'ın Hz. Peygamber'e Zeyneb ile evleneceğini bildirmesi uygun değildir ve bunu gizlediği içinde Allah'ın, peygamberini kınamasına gerek yoktur. Gerçekten Allah, bu bilgiyi peygamberine bildirdiyse, onun bunu gizleme ihtimali bile yoktur. Peygamberler emin ve güvenilir

kişilerdir. Dolayısıyla Rasûlullah, Allah'tan almış olduğu bilgiyi ne pahasına olursa olsun, kınayıcının kınamasını dikkate almadan insanlara tebliğ etmekle görevlidir. Mekke döneminde Hz. Peygamber'in İslâm'ı tebliğ etmek için nelere katlandığı bilinmektedir. Ayrıca bu rivayet, *عَلَيْكَ زَوْجِكَ وَأَنْتَ اللَّهُ* âyetine de aykırıdır. Çünkü Hz. Peygamber, Zeyneb ile evleneceğini bildiği halde niçin Zeyd'in boşanmaması için tavsiyelerde bulunsun ki? Böyle iki yüzlü davranmak bir peygambere yakışır mı? Kanaatimize göre Hz. Peygamber, Zeyneb ile evleneceği bilgisini, Zeyd ile Zeyneb boşandıktan sonra almıştır.

وَتَخَشَى النَّاسَ Hz. Peygamber'in insanlardan korktuğu şeye gelince o da kaynakların ittifakıyla Rasûlullah'ın "*evlatlığının hanımıyla evlendi demeleri*" şeklindeki kaygısıdır (Taberî, 1988, XII, 19-20; Mâtürîdî, 2005, IV, 121; Râzî, ts., IX, 170; Zemahşerî, 2009, III, 524; Tabresî, ts., V, 145; İbn Kesîr, ts., III, 643; Yazır, 1979, VI, 3902; Kutub, ts., XII, 43-44; Mevdûdî, 1991, IV, 424). Gerçekten Hz. Peygamber endişesinde haklıdır. Çünkü o, bir toplum içerisinde yaşamaktadır. Toplumun örfü, âdeti, gelenek ve göreneği onu da etkilemektedir. Uzun zamandır kemikleşmiş, kangiren haline gelmiş olan bir örfü bir anda kaldırmak mümkün değildir. Zeyd toplumda "*Zeyd b. Muhammed*" olarak bilinmektedir. Zeyneb ise, Rasûlullah'ın halasının kızıdır. Onların evlenmesine Allah Rasûlü vesile olmuştur, hatta bu konuda da biraz ısrarcı olmuştur. Hal böyleyken Hz. Peygamber'in bu bilgiyi aldıktan sonra hemen açıklamasını beklemek, doğrusu o toplumun algısını bilmemektir. Hz. Peygamber toplumsal bir strateji izleyerek bu açıklamayı sürece bırakmıştır. Rasûlullah tarafından evlatlık hukukunun öz evlat gibi olmadığı ve bu duruma yeni bir düzen getirmek için Zeyneb ile evlenme düşüncesini insanların ileri geri konuşmalarından çekinerek ve korkarak açıklamadığından dolayı Allah tarafından "*Allah kendisinden çekinilmeye ve korkulmaya daha hak sahibidir*" denilerek uyarılmıştır. Gerçekten de Hz. Peygamber'in korktuğu şey başına gelmiş ve Zeyneb ile evlendikten sonra münafıklar başta olmak üzere bazı insanlar: "*Muhammed, oğlunun eşiyle evlendi.*" (Tabresî, ts., V, 148; Kurtubî, 1964, VII, 174; Suyûtî, 2010, V, 383) ve "*Hz. Peygamber İslâmî kurallara göre oğlunun hanımıyla evlenmek haram olduğu halde geliniyle nasıl evlendi*" demeye başladılar (Mevdûdî, 1991, IV, 427). Bunun üzerine şuâyet nâzil oldu: "*Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat o, Allah'ın Resûlü ve nebilerin sonuncusudur. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.*" (Ahzâb: 33/40). Artık bu âyetle birlikte evlatlık hukukunun öz oğul hukuku gibi haklar ve mahrumiyetler doğurmadığı belirtilerek Hz. Peygamber hakkında ileri geri konuşmaların önü alınmış hem de Allah Rasûlü'nün üzerinde toplumsal baskı kaldırılarak rahatlatılmıştır.

Zeyneb bint Caş, kendisini ise Allah'ın evlendirdiğini, diğer kadınları velilerinin evlendirdiğini belirterek Rasûlullah ile evlendiği için diğer hanımlarına karşı övünürdü (İbn Sa'd, 1990, VIII, 81; Taberî, 1988, XII, 20; Kurtubî, 1964, VII, 174). Allah Rasûlü Zeyneb bint Caş ile 1 Zilkade 5/24 mart 627 tarihinde evlendi. O sırada Zeyneb otuz beş yaşındaydı. Hz. Peygamber düğün yemeği ikram etmeyi ihmal etmezdi. Hz. Zeyneb ile evliliğinde de düğün yemeği hazırlandı. Yemek, gün boyunca devam etti. Davetlilerden birkaç kişi evde oturup sohbeti uzatınca Rasûlullah nezaketi sebebiyle kimseye bir şey diyemedi. Bir ara evden ayrıldı. Diğer eşlerinin evlerine uğrayıp onlarla selamlaşmış sohbet etti. Daha sonra kendisine davetlilerin evden ayrıldıkları haber verildi. Bunun üzerine eve gitti. Kapının yanında durduğu sırada şu hicâb âyeti nâzil oldu: (İbn Sa'd, 1990, VIII, 83-84; Demircan, 2014, 54) "*Ey iman edenler! Yemek için çağrılmaksızın ve yemeğin pişmesini beklemeksizin (vakitli vakitsiz) Peygamber'in evlerine girmeyin, çağrıldığınız zaman girin. Yemeği yiyince de hemen dağılın. Sohbet için beklemeyin. Çünkü bu davranışınız Peygamber'i rahatsız etmekte, fakat o sizden de çekinmektedir. Allah ise gerçeği söylemekten çekinmez. Peygamberin hanımlarından bir şey istediğiniz zaman perde arkasından isteyin. Böyle davranmanız hem sizin kalpleriniz, hem de onların kalpleri için daha temizdir. Allah'ın Rasûlüne rahatsızlık vermeniz ve kendisinden sonra hanımlarını nikahlamanız ebediyen söz konusu olamaz. Çünkü bu, Allah katında büyük bir günahtır.*" (Ahzâb: 33/53).

Sonuç

Toplum içerisinde belli bir saygınlıkları bulunan peygamberler üstün ahlaka sahip oldukları için insanlara örneklik teşkil etmektedirler. Bu bağlamda onlardan gelen rivayetler bu ölçünün dışında olmamalıdır. Sınırları aşan rivayetler ise, ihtiyatla karşılanmalı ve: "*Kaynaklarda böyle geçiyor*" denilerek meşru hale getirilmemelidir. Bu sebeple gelenek içerisinde önemli yere sahip olan rivayetler, akıl ve mantık süzgecinden geçirilerek akademik bir bakış açısıyla değerlendirilmelidir.

Hz. Peygamber'in Zeyneb bint Caş ile evliliği konusunda da farklı rivayetler bulunmaktadır. Bu rivayetlerin muhtevasına bakıldığında değil bir peygamberin, sıradan insanlar için bile yüz kızartıcı anlatılar mevcuttur. Onun, evli olan Zeyneb'e aşık olması, Zeyd'in Zeyneb'i boşamasına sevinmesi gibi hususlar dikkatleri çekmektedir. Çünkü Zeyd, Rasûlullah'ın evlatlığı; Zeyneb ise, halasının kızıdır. O toplumdaki örf, rivayetlerde anlatılanlara aykırıdır. Bu sebeple Hz. Peygamber'in evlatlığının eşini arzulaması, kayınpedere yakışır bir hareket değildir. Kur'an'da model alınması tavsiye edilen bir peygamberin süflü duygular peşinden koşması uygun bir eylem değildir. Böyle bir davranış içerisinde olan bir peygamberin insanlara vereceği bir şeyi olmaz. Karakterli, şahsiyetli ve onurlu bir müslüman olan Rasûlullah'ın öz evladı gibi

gördüğü Zeyd'in boşanmasından dolayı sevindiğini söylemek, ona yapılabilecek bir hakarettir. Riayetleri dikkate alarak böyle bir kaniya ulaşmak, insaf ve iz'an ölçülerini zorlamaktır.

Hız. Peygamber'in, Zeyneb ile evleneceğini evliyken öğrenmesi, o günkü örfün bilinmemesi anlamına gelmektedir. Eğer bu bilgi, Allah tarafından alındıysa, bunun gizlenme ihtimali de yoktur. Ayrıca Zeyd'in, Hız. Peygamber'e geldiğinde "Eşini tut ve Allah'tan kork" âyetindeki uyarının da bir anlamı kalmamaktadır. Bu durum, peygamberin gerçeği bildiği halde muhatabını oyaladığı şeklinde davranmasına neden olmaktadır. Bu yaklaşımı Allah Rasûlü'ne atfetmek doğru bir tavır değildir. Hız. Peygamber'in, Zeyneb ile evliliği düşünmesi, onun Zeyd'den boşandıktan sonra meydana gelen bir düşüncedir. Onun içinde gizlediği şey: "evlatlığının hanımıyla evlendi demeleri" şeklindeki kaygısıdır. Çünkü Zeyd toplumda "Zeyd b. Muhammed" olarak bilinmektedir. Toplumun örfü, âdeti, gelenek ve göreneği onu da etkilemektedir. Rasûlüllah tarafından evlatlık hukukunun öz evlat gibi olmadığı ve bu duruma yeni bir düzen getirmek için Zeyneb ile evlenme düşüncesini, insanların ileri geri konuşmalarından çekinerek dışa vuramamıştır. Ancak o, kınayanın kınamasını dikkate almadan evlatlığının eşi Zeyneb ile evlenerek evlatlık hukukunun öz oğul hukuku gibi haklar ve mahrumiyetler doğurmadığını ortaya koymuş ve böylece cahiliye dönemindeki yanlış uyulamayı da kaldırmıştır.

KAYNAKÇA

- Demircan, Adnan (2014). *Hız. Peygamber'in Ailesi ve Aile Hayatı*. İstanbul: Ufuk Yayınları.
- Ebû Zehre, Muhammed (2015). *Bir İ'caz Delili Olarak Kur'an Hukuku*. Trc. Muhammed Yılmaz. Rize: Sts Yayınları.
- Erul, Bünyamin (2013). "Zeyd b. Hârîse", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (c. 44, ss. 319-320.). Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi Yayınları.
- Hamidullah, Muhammed (1993). *İslâm Peygamberi*. Trc. Salih Tuğ. İstanbul: İrfan Yayıncılık.
- İbn Abdilber, Ebû Ömer Yusuf b. Abdullah b. Muhammed (1992). *el-İstîâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*. Beyrut: Dâru'l-Ceyl.
- İbn İshâk, Muhammed b. Yesâr (1981). *Siratü İbn İshâk*. Thk. Muhammed Hamidullah, Konya: Hayra Hizmet Vakfı. Belâzürî, Ahmed b. Yahya (2011). *Ensâbü'l-Esrâf*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail (1979). *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*. Beyrut: Dâru'l-Fikr.
- İbn Sa'd, Muhammed (1990). *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Kazıcı, Ziya (1991). *Hız. Muhammed'in Eşleri ve Aile Hayatı*, İstanbul: Çağ Yayınları.
- Kurtubî, Muhammed b. Ahmed (1964). *el-Câmî li Ahkâmî'l-Kur'ân*. Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Kutub, Seyyid (ts.). *Fî Zilâli'l-Kur'ân*. Trc. M. Emin Saraç-İ. Hakkı Şengüler-Bekir Karlığa. İstanbul: Madve Yayınları.
- Küçükkalay, Hüseyin (1997). *Hız. Peygamber ve Hız. Zeyneb*, Konya: Tekin Kitabevi.
- Mâtürîdî, Muhammed b. Muhammed b. Mahmud (2005). *Te'vîlâtü Ehli's-Sünne*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Mevdûdî, Seyyid Ebu'l-Alâ (1991). *Tefhîmü'l-Kur'ân*. Trc. Komisyon, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Râzî, Fahreddin (ts.). *et-Tefsîru'l-Kebîr*. Beyrut: Dâru'l-Hadîs.
- Suyûtî, Celâleddin Abdurrahman b. Ebi Bekir (2010). *ed-Dürrü'l-Mensûr fî't-Tefsîr bi'l-Me'sûr*. Lübnan: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Şelubî, Ahmed (1995). *Allah Rasûlü'nün Örnek Aile Hayatı*. Trc. Abdullah Kara. İhtar Yayıncılık.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (1988). *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru'l-Fikr.
- Tabresî, Ebu Ali el-Fadl b. Hasan (ts.). *Mecmâu'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru Mektebeti'l-Hayât.
- Yazır, Muhammed Hamdi (1979). *Hak Dini Kur'an Dili*. Ankara: Esre Neşriyat.
- Yılmaz, Muhammed (2013). Medeni Sürelerde Hız. Peygamber'in Aile yapısından Örnekler. X. *Tefsir Akademisyenleri Buluşması Kur'an Nüzûlünün Medine Dönemi Sempozyumu*. Kahramanmaraş.
- Zemahşerî, Muhammed b. ömer b. Muhammed (1971). *el-Keşşâf*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.